

Litteratur

Fil.dr THEDE PALM:

George Kennans minnen

Bland dem som sysslat med efterkrigstidens historia och särskilt med frågor om östblocket kontra västmakterna är namnet George Kennan välkänt. En berömd anonym artikel i *Foreign Affairs* 1947, till vilken han snart avslöjades som författare, blev t.ex. utgångspunkt för en ny diskussion om sovjetrisk politik. Ingen har veterligen ifrågasatt hans förutsättningar att bedöma och att förutsäga den utveckling, som världen gått igenom i det kalla krigets tecken. Men han har också haft en förmåga att ställa saker och ting på huvudet och därmed att tvinga expertisen, sådan den nu är, att på nytt taga ställning till problem som troddes uppredda — eller till att under tystnad avstå från en ny och omständig prövning. Han har varit besvärlig. Varför, och vad resultatet blev, framgår av hans *Memoirs 1925—1950* (Hutchinson 1968. Pris 65 sh.).

Han härstammar från en lång rad ursprungligen irländska bönder, som så småningom slog sig ned i Wisconsin. De var inbundna människor som helst inte ville ha att göra med andra, utom i sin kyrkoförsamling, och som, då tiderna blev hårda och skörden slog fel, sände sin klagan upp till Gud men aldrig till Washington. Kennan övergav denna miljö men skulle många år senare köpa sin weekendfarm. Nu for han till Princeton och läste politisk historia, var ensam och vantrivdes. Mest av en slump kom han in i utrikestjänsten, av en annan slump började han läsa ryska. Om man tillägger att han talar om att han gifte sig med en norska och har fyra barn, är detta så långt som det rent personliga i dessa minnen sträcker sig.

President Roosevelts tid

Däremot beskriver han livligt sina arbetsmiljöer, i Moskva, Berlin och Washington, som bakgrund för sina om man så vill kalla dem intellektuella minnen. Knappast nå-

gonting kan vara så förödande som hans karakteristik av politikern Joseph E. Davies, utsedd av president Roosevelt till ambassadör i Moskva 1936 utan att han förstod ryssarna och utan att han förstod utrikestjänsten eller sin ambassad. Davies var jurist, men när han övervar en av Stalintidens värsta häxprocesser 1937, som han fick översatt åt sig under förhandlingarna, fann han det lämpligt att tro på både anklagelser och bekännelser. Den avdelning i State department, som handlade ryska frågor och som chef hade en kunnig diplomat och vetenskapsman, ställde sig skeptisk till denna typ av rapportering. Avdelningen upplöstes över en dag, utan förvarning. Kennan gör gällande att beslutet fattades i Vita huset. I så fall är detta ett bevis så gott som något på att president Roosevelt redan tidigt, före kriget, hade sin egen prostalinistiska inställning färdig.

Eller man kan taga fram Kennans snabba och bländande belysning av amerikansk byråkrati i episoden med de i Tyskland internerade amerikanska diplomaterna efter krigsutbrottet 1941. De hölls i läger i Bad Nauheim långt in i nästa år, i väntan på utväxling. Schweiz hade hand om de amerikanska angelägenheterna i Tyskland. State department sände intet meddelande till sitt eget folk förrän i april 1942. Detta innehöll att beslut fattats, att ingen avlöning skulle utgå för interneringstiden; motiveringen var att tjänstemännen då ej utträttat något arbete.

Det finns åtskilligt sådant att hämta hos Kennan, inte minst i fråga om president Roosevelts dominerande personlighet. Om denne råkade klottra några rader på baksidan av ett kuvert under en konferens, räddades kuvertet av en trofast adjutant, anteckningen gick vidare ända till högsta försvarsledningen och fortsatte, fortfarande obegriplig för alla men lika vördnadsfullt behandlad, i form av ett direktiv till nå-

gon hårt arbetande kommitté. Den som tog sig för att ifrågasätta om direktiven hade någon mening kunde inte gärna bli populär. Det var i en liknande situation som H. C. Andersen därför lät ett barn, inte en vuxen, avslöja sanningen om kejsarens nya kläder.

"Upptäckten" av Kennan

Hur Kennan blev "upptäckt" av sin egen arbetsgivare, State department, berättar han själv. År 1946 befann han sig i Moskva, som närmaste man till ambassadör Harriman. Denne, som inte kom ur karriären, hade inte allt för höga tankar om State department och dess folk. Att han inte uppskattade den dåvarande utrikesministern Byrnes må vara honom förlåtet. Kennans arbete i ambassaden accepterade han, men åtskilliga av dennes rapportförslag i politiska frågor återlämnades till författaren utan kommentarer. Förmodligen var de som mycket annat som Kennan skrivit starkt teoretiserande och nästan alltid för långa. I februari 1946 var Harriman bortrest, då finansdepartementet i Washington plötsligt upptäckte att ryssarna inte ville delta i vare sig världsbanken eller i valutafonden. Tron på de samarbetsvilliga ryssarna var vitt utbredd i detta departement och man frågade upphetsat vad som hänt. Frågan gick vidare till Moskva och Kennan. Han besvarade den i ett långt telegram, som tog form av en sällsynt skicklig och ovanligt läsbar analys av Stalinregimens politiska avsikter. Telegrammet återges som bilaga i boken. Det kom fram i en lycklig stund. Osäkerhet om ryssarna hade börjat uppstå på flera håll. Här fick man ett svar. Marinminister James Forrestal gjorde det till obligatorisk läsning för högre officerare.

För Kennan innebar episoden, att han ett år senare blev chef för en nyinrättad planeringsavdelning, ställd direkt under den

nye utrikesministern, general Marshall. Han hade då hunnit granska Trumandoktrинens förutsättningar. Han vände sig mot dess svepande och generella formuleringar, och detta med full rätt, vilket bl.a. motive-ringarna för Vietnamkriget visat. Han trodde inte mycket på faran för Grekland, liksom han senare var emot att Grekland och Turkiet inkluderades i Nato. Däremot kom han att spela en mycket stor roll för Marshallplanen. Kennan och hans avdelning fick det första uppdraget att lägga fram en plan för Europas ekonomiska återuppbyggnad; det var närmast en katastrofplan. Till sist hade det blivit tydligt, att för ryssarna var det ekonomiska kaos, som höll på att utveckla sig i väster, inte alls någon katastrof. Men Västtysklands läge var närmast desperat, och Frankrike och Italien hade gått långt på den kommunistiska vägen. Det förbittrade ryska motståndet mot Marshallhjälpen visade bäst hur stor faran för Europa hunnit bli.

Japanutredning

Kennan gjorde också för general Marshalls räkning en utredning om den amerikanska ockupationen av Japan, och det är överflödigt att påpeka att han därvid inte hade mycket stöd av general MacArthur. Dennes vicekonungskap hade utvecklats därhän, att man i Washington nästan inte visste vad som försiggick i MacArthurs privata lydland. På vissa håll hade man därför åsikten att man snabbt borde sluta fred med Japan, något som Kennan fann omöjligt, eftersom generalen inte ens lätit japanerna bygga upp en tillräcklig polisstyrka, långt mindre ett eget försvar. Sedan kom Koreakriget, och det omöjliga i att hålla Japan demobiliserat blev klarlagt.

Däremot företrädde Kennan åsikten att Tyskland under vissa förutsättningar skulle förbli avmilitariserat. I detta visade han

sig särskilt obekvämt för militärledningen, som inte utan skäl av masskoncentrationen av sovjetryska stridskrafter i det ockuperade Östtyskland drog slutsatsen att ryssarna räknade med ett militärt angrepp mot Västeuropa. Kennan trodde för sin del endast på politisk infiltration. Hans åsikter kom att ligga under, både i Tysklandsfrågan i allmänhet och beträffande Nato. Och därmed, och i sammanhang med att nya män trädde till i State department, nedgraderades hans planeringsavdelning. På bokens sista sida lämnar han Washington

för att flytta över till Robert Oppenheimer och dennes Institute for advanced study vid Princetons universitet.

Man får hoppas, att minnena från den tiden och från Kennans senare korta ambassadörskap i Moskva med dess dramatiska avslutning och från hans tre år i Belgrad så småningom kommer. Det är inte ofta man får läsa så betydande och så väl-skrivna memoarer av någon som man förmodligen har rätt att kalla en säriling, men som verkligen varit med om att skriva världshistoria.

SOCIALDEMOKRATISKT BEROENDE

Socialdemokratien har en särskild svaghet som regeringsmakt i sin dubbelställning. Den är organiserad som ett principiellt politiskt parti, men har i praktiken en andra uppenbarelsform i arbetarnas fackliga organisation. Vare sig man som här helt ogenerat blandar ihop dessa organisationer, eller som i England strängt skiljer på dem, blir alltid den politiska ledningen ytterst beroende av fackföreningarna, valmännens kärntrupp och hela rörelsens intressecentrum.

Advokat Tom Forssner i Svensk Tidskrift 1928